

HET MES GING ERIN

Van dezelfde auteur:

- Leven aan de onderkant. Het systeem dat de
onderklasse in stand houdt* (2004)
- Beschaving, of wat ervan over is. Nieuwe essays
van een spraakmakend cultuurcriticus* (2005)
- Drugs. De mythes en de leugens* (2006)
- De filantroop. Testament van
een seriemoordenaar* (2007)
- Leve het vooroordeel! De noodzaak
van vooropgezette ideeën* (2008)
- Profeten en charlatans. Hoe schrijvers ons de
wereld laten zien* (2009)
- Door en door verwend. Kritiek op de
sentimentele samenleving* (2011)
- Andermans rotzooi* (2012)
- Struinen, lezen en denken.*
- Notities van een liefhebber* (2013)

Theodore Dalrymple

HET MES GING ERIN

BESPIEGELINGEN VAN
EEN GEVANGENISARTS

Met een inleiding van Chris Rutenfrans

Nieuw Amsterdam

Vertaling Jos den Bekker

© 2017 Theodore Dalrymple

Oorspronkelijke titel *The Knife Went In. Real-life Murderers and Our Culture*

Gibson Square Books, Londen

Nederlandse vertaling © 2017 Jos den Bekker / Nieuw Amsterdam

Inleiding bij de Nederlandse editie © 2017 Chris Rutenfrans

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Bureau Beck

Foto auteur © Marco Bakker

NUR 740 / 323

ISBN 978 90 468 2278 4

www.nieuwamsterdam.nl

Inhoud

Inleiding bij de Nederlandse editie 7

Voorwoord 15

HET MES GING ERIN 19

Verantwoording vertaling 285

Inleiding bij de Nederlandse editie

Chris Rutenfrans

Op 11 januari 2003 verscheen in de bijlage *Letter & Geest* van het dagblad *Trouw* – waar ik toentertijd werkte – het eerste Nederlandstalige artikel van Theodore Dalrymple. Het was de vertaling van ‘The Barbarians at the Gates of Paris’ dat in 2002 was verschenen op de New Yorkse website *City Journal*. Wij van *Letter & Geest* hadden de kop letterlijk in het Nederlands willen overnemen: ‘De barbaren aan de poorten van Parijs’, maar dat werd verboden door de toenmalige hoofdredacteur van *Trouw*. De kop werd: ‘C’est la Zône’. We waren opgetogen over dit artikel. We hadden nog nooit zoiets gelezen: een beschrijving van de verschrikkelijke werkelijkheid van de banlieus rond Parijs op een merkwaardig lichte tongue in cheek-manier, zowel ironisch als bloedserius.

In de voornamelijk door Noord- en West-Afrikaanse immigranten bewoonde voorsteden van Parijs trof Dalrymple een haat aan en een afgrond van wantrouwen die hij nooit ergens anders in de wereld was tegengekomen: ‘Het gedrag van de jonge bewoners tegen de brandweerlieden die hen komen redden uit de branden die ze zelf hebben aangestoken, biedt een onthutsende inblik in de diepte van hun haat. Ze verwelkomen hen met molotovcocktails en een hagel van stenen.’ Hoe accuraat Dalrymples beschrijving van *La Zône* in 2002 was geweest bleek in 2005 toen in de Parijse voorsteden rellen uitbarstten

waarvan de weergave in de pers een kopie van zijn artikel leek te zijn.

Intussen had ik, met Yoram Stein, Dalrymples boek *Life at the Bottom* vertaald als *Leven aan de onderkant*. Ook het essay over de barbaren voor de poorten van Parijs, dat niet in *Life at the Bottom* staat, is daarin opgenomen, onder de juiste titel. Het boek was een groot succes in Nederland. Het beleefde ten minste 15 herdrukken, waarvan de laatste dateert van maart 2016. Een evergreen.

In *Leven aan de onderkant* beschrijft Dalrymple zijn belevenissen als psychiater in een gevangenis en een belendend ziekenhuis in Birmingham, de stad die hij omschrijft als ‘het Roemenië van Ceaușescu, maar dan met fastfoodtentjes’. Ik denk dat dit boek zo’n groot succes is geworden, omdat het afrekende met sociaalwetenschappelijke clichés en omdat het een feest van herkenning moet zijn geweest voor mensen die werkzaam zijn in achterstandswijken.

Het is een aanklacht tegen het fatalistische mensbeeld dat voortvloeit uit het sociaalwetenschappelijke denken. In de sociale wetenschappen wordt gedrag verklaard vanuit factoren die buiten de vrije wil liggen van degene die dat gedrag vertoont. Bijvoorbeeld ‘een moeilijke jeugd’, afkomstig zijn uit een eenoudergezin, het hebben van ‘verkeerde vrienden’, enzovoort. Door al deze ‘verklarende factoren’ wordt de eigen verantwoordelijkheid van de delinquent uitgewist. En delinquenten nemen dit over. Wie er ook schuldig is, zij niet.

Met socratische gesprekken probeert Dalrymple zijn patiënten – meestal gedetineerden, maar soms ook hun vrouwen of vriendinnen – te bevrijden van het idee dat ze de gevangene zijn van het lot en niets aan hun leven kunnen veranderen. Hij toont hun

de weg naar de vrijheid. Zo vraagt een gedetineerde hem hoe het toch komt dat hij inbraken blijft plegen, ook al neemt hij zich steeds weer voor dat niet meer te doen. ‘Wat dacht je van hebzucht, luiheid en sensatiezucht?’, oppert Dalrymple. ‘Wat dacht je van mijn jeugd?’, vraagt de inbreker. ‘Heeft er niets mee te maken’, oordeelt Dalrymple dan nogal hard.

Nu verschijnt er voor het eerst weer een boek van Dalrymple dat geheel is gewijd aan misdaad en misdadigers, meestal gedetineerden maar vaak ook mensen die nog moeten terechtstaan en over wie Dalrymple als getuige-deskundige een rapport moet uitbrengen aan de rechter. Dit boek ademt dezelfde geest als *Leven aan de onderkant*, maar is wat lichter van toon en ook milder van oordeel.

Ook in dit boek brengt Dalrymple zijn opvattingen naar voren aan de hand van zijn persoonlijke belevenissen in gevangenis en rechtszaal, vaak anekdotisch en terloops. En ook hier komen steeds weer de nadelige gevolgen naar voren van de wetenschappelijke benadering van misdaad.

Dalrymple illustreert de heilloze ‘psychiatrisering van de menselijke conditie’, onder meer aan de hand van twee voorbeelden van mensen die een moord pleegden. In beide gevallen deden zij dit door hun ‘slechte karakter’, dat, in Dalrymples woorden, ‘in het psychiaterstaaltje een “persoonlijkheidsstoornis” heet’. In het eerste geval – een vrouw die haar kind heeft omgebracht – beschouwt de rechter haar slechte karakter als verontschuldiging voor haar misdaad en legt hij haar een idioot lage straf op.

Volgens Dalrymple zijn wij onder invloed van psychiaters geneigd te denken dat je een karakter *hebt* in plaats van *bent*, het is een eigenschap die geheel en al buiten onszelf staat. Zodoende zijn criminelen in staat een volstrekt onschuldig zelfbeeld te

handhaven, terwijl ze de meest abjecte dingen doen. Omdat ze diep vanbinnen smetteloos goed blijven, hoeven zij zichzelf ook niet te beheersen en kunnen ze volhouden dat zij de misdaad waarvan ze worden beschuldigd niet gepleegd hebben: ‘Van die dingen doe ik niet, dokter.’

In het tweede geval – een man die uit jaloezie zijn vriendin heeft vermoord – slaagt Dalrymple erin de verklaringen van twee collega-psychiaters, die een hele reeks stoornissen aanvoeren om de dader te verontschuldigen, te weerleggen en veroordeelt de rechter de man wegens moord. Na afloop komt Dalrymple de vader van het slachtoffer buiten op de trap tegen. Deze dankt hem hartelijk voor zijn getuigenis. Dalrymple loopt door omdat hij niet van samenspanning wil worden beschuldigd. Hij bedenkt hoe vreselijk het voor de vader moet zijn geweest te moeten luisteren naar de armzalige excuses die werden aangevoerd voor de moordenaar van zijn dochter door psychiaters die volstrekt onverschillig leken voor haar dood.

Dalrymple heeft veel bewonderaars, maar onder mensen die zijn werk minder goed kennen bestaat soms het beeld dat hij een genadeloze diehard misdaadbestrijder is. Na het lezen van dit boek zouden zij dat beeld zeker bijstellen. De eerste zin is meteen een weerlegging van hun vooroordeel: ‘Moord, het is de ergste misdaad die er is, natuurlijk, maar moordenaars zijn niet per se de ergste misdadigers.’ Het is hem regelmatig overkomen dat hij sympathie opvatte voor iemand die iemand anders met zijn blote handen had gewurgd.

Ook constateert Dalrymple met genoegen dat sinds hij in de gevangenis werkt vooral de materiële omstandigheden zijn verbeterd: ‘Tegen de tijd dat ik met pensioen ging hadden de cellen in het moderne deel van de gevangenis het comfort van goed-

kope hotelkamers bereikt. Sommigen zullen dat ongetwijfeld schandalig vinden, maar ik niet.’ Dalrymple herinnert zich hoe hij als student geneeskunde in de jaren '70 een rondleiding kreeg in een gevangenis, in het gezelschap van een aantal ambtenaren van justitie: ‘De rondleiding voerde ook door de keukens en een van die ambtenaren was kennelijk zo onder de indruk van het eten dat hij zei ook wel een tijdje in de gevangenis te willen zitten. Ik vond dat destijds een walgelijke opmerking en dat vind ik nog steeds als ik eraan terugdenk.’

Dalrymple heeft niet alleen soms sympathie voor moordenaars, hij zingt ook de lof van rechters en, vooral, advocaten. Van een topadvocaat die de eretitel *Queen's Counsel* draagt vertelt hij dat deze een getuige-deskundige, een groot diabetoloog, precies het tegenovergestelde liet verklaren van wat hij eerder had gezegd. Het optreden van de advocaat was ‘schitterend om mee te maken, maar ook iets om koude rillingen van te krijgen. Je had het gevoel dat de topadvocaat elke getuige kon laten zeggen wat hij wilde.’

Verder behandelt Dalrymple de vraag hoe het komt dat verzekeringsmaatschappijen bereid zijn een levenslange uitkering te verstrekken aan een overduidelijke oplichter en hij geeft vele voorbeelden van het beginsel dat ‘de staat het middel was voor iedereen om op kosten van iedereen te leven’.

En zoals Nederlandse huisartsen en onderwijzers elke handeling die ze verrichten moeten registreren, zo moeten Engelse gevangenenbewaarders over elke gedetineerde van wie ze vermoeden dat hij suïcidaal of potentieel suïcidaal is een formulier invullen. Dit formulier telt vele pagina's en is zo complex dat het bijna niet correct kan worden ingevuld.

Als Dalrymple als deskundige moet verschijnen in een rechts-

zaak over een zelfmoord van een gedetineerde, aangespannen door de nabestaanden die hopen op een schadevergoeding, vraagt de advocaat van de familie hem op insinuerende toon of het waar is dat het formulier niet juist was ingevuld. Daarmee implicerend dat de zelfmoord niet had plaatsgevonden als het formulier wel juist was ingevuld. Dalrymple antwoordt: 'Ja, dat is juist, maar het is ook juist dat het aantal zelfmoorden sinds de invoering van het formulier in de gevangenis is gestegen.'

Ook krijgt hier en daar de hedendaagse intellectueel nog een sneer. Zo vertelt Dalrymple dat in de loop der tijd de namen van de gedetineerden zijn veranderd. Tegenwoordig heeft een zeer grote meerderheid een niet-traditionele naam als Lee of Dwayne. Lee komt zoveel voor in de gevangenis dat Dalrymple eens schertsenderwijs had willen voorstellen om alle Lee's meteen na de geboorte preventief in hechtenis te nemen. Maar hij had het niet gedaan omdat intellectuelen tegenwoordig evenveel energie steken in het weerleggen van grappen als van serieuze beweringen: 'Preventieve hechtenis is principieel verkeerd, zeiden ze dan, alsof ik het letterlijk meende. En dan wezen ze me erop dat lang niet alle Lee's crimineel zijn.' Zodoende, zegt Dalrymple, worden alle generalisaties onmogelijk en gaan mensen storende of onplezierige delen van de werkelijkheid uit hun hoofd bannen. 'Weten welke realiteiten je precies wel of niet uit je hoofd moet bannen bepaalt grotendeels of je voldoet aan de moderne definitie van fatsoen.'

Ik hoorde onlangs iemand zeggen dat als hij 'in een dal zat' het luisteren naar bepaalde muziekstukken hem daar uit kon halen. Dat wonderbaarlijk bevrijdende effect heeft het lezen van de essays van Theodore Dalrymple op mij. Het is moeilijk te zeggen waardoor dat effect tot stand komt. Is het de gemoedelijke

INLEIDING BIJ DE NEDERLANDSE EDITIE

toon, de nuchterheid, het gezonde verstand in de beste betekenis van het woord, de verfijnde humor, het bezonken oordeel? Ongetwijfeld de unieke combinatie van dat alles. Lezer, bevrijdt u uit uw dal, lees Dalrymple!

Chris Rutenfrans (1953) is criminoloog en redacteur bij de opiniëpagina van *de Volkskrant*.

Voorwoord

Ruim twintig jaar geleden vroeg Myron Magnet van de New Yorkse *City Journal* me artikelen voor zijn blad te schrijven. Het eerste wat ik voor hem schreef was getiteld *The Knife Went In* (*Het mes ging erin*) en handelde over een verschijnsel dat ik had opgemerkt in de gevangenis waar ik destijds werkte, namelijk dat een moordenaar die iemand met een mes had doodgestoken altijd antwoordde als hem gevraagd werd wat hij gedaan had: 'Het mes ging erin', alsof het mes zijn hand had geleid in plaats van andersom.

Vervolgens merkte ik dat mensen wel vaker soortgelijke uitspraken doen, maar alleen als het om slecht gedrag gaat en nooit om goed gedrag. 'Het bier ging over het randje' of 'Het bier nam de zaak over' waren favoriete uitspraken van alcoholisten, alsof het bier hen dronk en niet andersom. Als heroïneverslaafden vertelden hoe en waarom ze de drug waren gaan gebruiken, zeiden ze altijd: 'Ik kwam in aanraking met de verkeerde mensen.' En als ik dan antwoordde dat ik het zo vreemd vond dat ik voortdurend maar mensen tegenkwam die met de verkeerde mensen in aanraking kwamen, maar nooit eens iemand van die 'verkeerde mensen' zelf, dan schoten ze altijd in de lach. Dwaasheid is niet hetzelfde als domheid.

De taal van de gevangenis bleef me boeien, omdat ze altijd levendig en expressief was en in een bepaald opzicht ook mooi.

‘M’n kop is gegijzeld’ betekende dat de persoon in kwestie er geestelijk zo erg aan toe was dat hij niet meer helemaal kon instaan voor wat hij deed. ‘U gaat me toch niet het lijphuis in sturen, hè, dokter?’ luidde de vraag als een gevangene bang was dat ik hem in een psychiatrische inrichting zou laten opnemen (de psychiatrische inrichtingen van de *National Health Service* in Engeland waren oneindig veel erger dan de gevangnissen).

Ik heb in mijn loopbaan heel wat moordenaars leren kennen. Ik was nog maar net arts toen ik mijn eerste ontmoette, een man van eind middelbare leeftijd die zijn vrouw had gewurgd omdat ze hem (zei hij) niet rustig zijn krantje liet lezen als hij ’s avonds thuiskwam van zijn werk: haar oorbellen rinkelden uiterst provocerend als ze praatte. Hij had geen strafblad, dus werd aangenomen dat hij gek was, en hij werd naar een inrichting gestuurd in plaats van naar de gevangenis. Ik voelde me vereerd de hand te schudden van zo’n slecht iemand, want ik had van mijn leven nog nooit iemand gekend die wat dat betreft aan hem kon tippen.

Het bleek dat hij vrijwel de enige moordenaar was van alle die ik in mijn leven heb ontmoet die een beetje leek op het type dat Orwell beschreef in *The Decline of the English Murder*, het soort moordenaar waarover de Engelsen tussen de twee wereldoorlogen zo graag lazen.* Dat type moordenaar was een rechtschapen, zelfs godsdienstig lid van de hogere of lagere bourgeoisie, die een soort dubbelleven leidde en ofwel de uitkering begeerde van de levensverzekering die hij op naam van

* Orwell was niet de eerste die over de neergang van de Engelse moord klaagde. Leslie Stephen, de vader van Virginia Woolf, klaagde daar al in 1868 over, in een essay in *Cornhill Magazine*.

VOORWOORD

zijn slachtoffer had afgesloten, of er een buitenechtelijke affaire op naield. (De twee enige mij bekende moordenaars die een moord hadden gepleegd om het verzekeringsgeld op te strijken, hadden nog geen twee weken voordat ze hun slachtoffers naar de andere wereld hielpen de verzekeringssom drastisch verhoogd, wat hen meteen verdacht maakte, omdat ze een motief hadden.)

De misdaden van de moordenaars die ik heb gekend waren voor het overgrote deel alleen maar stuitend, zoals ze ongetwijfeld ook in Orwells tijd waren. Een dronken of een door drugs benevelde ruzie om niks, een onbetaalde schuld van tien pond in een milieu waar tien pond een hoop geld is, dat waren de omstandigheden waarin de meeste van die misdaden werden gepleegd. Het triviaalste motief voor een moord was een voor de dader beledigende opmerking over het merk sportschoenen dat hij droeg. Dat is ongetwijfeld een welsprekende getuigenis van de lichtgeraakte ego's waarover sommige van onze medeburgers beschikken, nog verder aangewakkerd door hun ondergeschikte positie in de wereld. We zijn erg ver afgeraakt van de maatschappelijke sfeer waarin iemand een vrouw kon vermoorden en vervolgens 'Nader tot U, o Heer' op het harmonium in de kamer ernaast spelen.

Wij zijn allemaal moordenaars in de zin dat we de verantwoordelijkheid voor onze ergste daden proberen af te schudden, en dat is de reden waarom deze korte gevangenismemoires de titel *Het mes ging erin* hebben gekregen.

HET MES GING ERIN

Kon ik eeuwig dronken zijn
Van liefde, krijg of wijn,
'k Zou liever vroeg naar bed gaan
En opstaan op z'n tijd.

Een mens is soms ook nuchter,
En denkt dan na, verward,
En van dat denken slaat hem
De doodsschrik om 't hart.

A.E. Housman, *Last Poems*

Moord, het is de ergste misdaad die er is, natuurlijk, maar moordenaars zijn niet per se de ergste misdadigers. Je raakt van je à propos als je merkt dat je in staat bent sympathie op te vatten voor iemand die een mens met zijn blote handen gewurgd heeft, maar dat is me in mijn loopbaan als psychiater en gevangenisarts vaak overkomen. Niet dat ik dacht: ik had in zijn schoenen kunnen staan, of iets dergelijks, want ik heb nooit iemand willen wurgen, hoezeer ik ook buiten mezelf was. Maar waar het om gaat is dat de meeste mensen meer zijn dan het ergste wat ze in hun leven gedaan hebben, ofschoon het misschien wel hun enige publieke daad van betekenis was – ze hebben altijd ook andere kanten.

Maar er zijn moordenaars voor wie je van nature geen enkele sympathie kunt opbrengen. Ik herinner me een man die twaalf jaar voordat ik hem ontmoette drie kinderen op wie hij paste aan ijzeren spijlen had gespietst omdat ze te veel lawaai maakten terwijl hij tv wilde kijken. Zijn verbeelding was zo beperkt dat hij ook na al die jaren in de gevangenis niet kon inzien dat hij iets verkeerd had gedaan. Maar hij bedreigde wel een collega-arts van me met de dood omdat die weigerde hem slaappillen voor te schrijven. Hij was duidelijk van het soort gevangenen die nooit vrijkomen, en aangezien hij niets te verliezen had met het plegen van nog een moord was zijn bedreiging niet licht op te vatten. Hij werd vlug naar een andere gevangenis overgeplaatst.

Zo'n man roept belangrijke filosofische vragen op, die tot op heden niet zijn beantwoord en die, omdat ze metafysisch van aard zijn, wellicht ook niet beantwoord kunnen worden. Hij was vrijwel zeker 'moreel krankzinnig', zoals het in de negentiende eeuw nog heette. Een eeuw later zou hij een 'psychopaat' worden genoemd en vervolgens een 'sociopaat', en tegenwoordig zouden we zeggen dat hij leed aan een 'antisociale persoonlijkheidsstoornis' (psychiaters denken dat ze hun kennis en begrip verdiepen door van terminologie te veranderen). Hij zou altijd, vanaf het allereerste moment dat hij in staat was zijn eigen wil te doen, iedereen in zijn omgeving kwaad berokkenen of angst aanjagen. Hij zou wreed zijn tegen dieren, bijvoorbeeld, en katten in wasmachines stoppen en honden met benzine overgieten. Hij zou haast uit principe liegen en de mensen aan wie hij het meest verschuldigd was bestelen. Als hij slim was, zou hij in staat zijn de gevolgen van zijn daden te ontlopen, maar geen enkele straf zou hem kunnen corrigeren of voorkomen dat hij in herha-